บทบาทการเชื่อมโยงภูมิภาคของพระสิริมังคลาจารย์
THE ROLE AND CONNECTION REGION OF PHRASIRIMUNGHALAJARA

พระอนุสรณ์ กิตฺติวณฺโณ[๑]
Phra Anusorn Kittiwanno
พระมหาสิทธิชัย ชยสิทฺธิ[๒]
Phramaha Sittichai Chayasitti
รวีโรจน์ ศรีคำภา[๓]
Raweerose Sricompa
นิติพงษ์ กาวีวล[๔]
Nitipong Kaweewon

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์ ๓ ข้อ คือ ๑) เพื่อศึกษาแนวคิดและวิถีอัตลักษณ์ของพระสิริมังคลาจารย์ ๒) เพื่อศึกษาบทบาทการเชื่อมโยงเส้นทางวัฒนธรรมของพระสิริมังคลาจารย์ และ ๓) เพื่อวิเคราะห์อิทธิพลความสัมพันธ์และผลงานที่มีต่อการศึกษา การเผยแผ่ การสร้างเครือข่ายและวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาของ พระสิริมังคลาจารย์ งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้การศึกษาทั้งเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก จากผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน ๑๐ คน ที่เป็นพระภิกษุ จากจังหวัดแพร่ น่าน และ เชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า

พระสิริมังคลาจารย์มี นามเดิมว่า ศรีปิงเมือง กำเนิดในจังหวัดเชียงใหม่ โดยบรรพชาเป็นสามเณรเมื่ออายุ ๑๓ ปี ภายหลังจากที่บรรพชาเป็นสามเณรแล้ว ได้เดินทางไปศึกษาภาษา

---

[๑] อาจารย์ประจำสาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

[๒] อาจารย์ประจำสาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

[๓] อาจารย์ประจำสาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

[๔] อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

บาลีในสำนักของพระพุทธวีระ หลังสำเร็จการศึกษาจากที่ศึกษาจากสำนักของพระพุทธวีระแล้ว ได้เดินทางกลับมายังเชียงใหม่ และได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดเจ็ดยอด และวัดสวน ขณะนั้นท่านได้รจนาคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ๔ คัมภีร์ คือ เวสสันตรทีปนี จักกวาฬทีปนี สังขยาปกสกฎีกา และมังคลัตถทีปนี โดยมีแนวคิดที่สำคัญในการรจนาคัมภีร์คือ ความปรารถนาที่จะบรรลุธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ประกอบกับได้รับแนวคิดจากนักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาร่วมยุค และแนวคิดในสืบทอดพระพุทธศาสนา โดยมีวิถีอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของท่าน คือ อัตลักษณ์ด้านการแต่งวรรณกรรม ด้านความสันโดษ และด้านการใฝ่รู้ใฝ่เรียน พระสิริมังคลาจารย์ได้มรณภาพ ในระหว่าง พ.ศ.๒๐๖๘ – ๒๐๗๘

ผลงานวรรณกรรมของพระสิริมังคลาจารย์ถือว่ามีบทบาทสำคัญในการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นคัมภีร์เวสสันตรทีปนี จักกวาฬทีปนี สังขยาปกสกฎีกา และมังคลัตถทีปนี ซึ่งผลงานเหล่านี้เป็นเสมือนตัวกลางการเชื่อมโยงเส้นทางวัฒนธรรมการศึกษาและการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ขจรไกล ดังจะเห็นได้จากผลงานของท่านที่มีการสืบทอดอย่างไม่ขาดสายถึงแม้เวลาจะล่วงเลยมาเป็นเวลาห้าร้อยกว่าปี แต่ก็ยังมีการปริวรรตจากภาษาบาลีเป็นภาษาล้านนา และปริวรรตเป็นภาษาไทยกลาง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการเชื่อมโยงวัฒนธรรมการศึกษาและการเผยแผ่ผลงานของพระสิริมังคลาจารย์

วรรณกรรมที่พระสิริมังคลาจารย์ได้รจนาขึ้น ถือเป็นวรรณกรรมที่มีอิทธิพลความสัมพันธ์ที่มีต่อการศึกษา การเผยแผ่ การสร้างเครือข่ายและวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งอิทธิพลความสัมพันธ์ที่มีต่อการศึกษาปัจจุบันผลงานของท่าน คือ มังคลัตถทีปนี ได้นำมาสร้างเป็นหลักสูตรในการศึกษาแผนกธรรมบาลี ในระดับ เปรียญธรรม ๔,๕,๗ ประโยค และผลงานทั้งหมดก็ถูกนำไปแปลเป็นภาษาต่างๆ จนทำให้เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง นอกจากนี้อิทธิพลความสัมพันธ์ที่มีต่อการสร้างเครือข่ายวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา ในปัจจุบันวรรณกรรม เรื่อง เวสสันตรทีปนี ถือเป็นวรรณกรรมที่เป็นรากฐานของวัฒนธรรมของชาวล้านนา ที่มีความเชื่อว่า หากได้ฟังเทศน์มหาชาติครบ ๑๓ กัณฑ์ จะไปเกิดในยุคพระศรีอาริยเมตไตรยในอนาคต นอกจากนี้ ในมังคลัตถทีปนี ได้เสนอแนวทางในการดำรงตนเป็นคนดีตามแนวพระพุทธศาสนา ซึ่งหากทุกคนดำรงตนอยู่ในมงคล ๓๘ ก็จะอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข เพราะฉะนั้นผลงานวรรณกรรมทั้งหมดของพระสิริมังคลาจารย์นี้นอกเหนือจากเป็นการสืบทอดและเผยแผ่พระศาสนาแล้วนั้น ยังเป็นเหมือนแนวทางในการดำเนินชีวิตเพื่อให้ถึงเป้าหมายที่แท้จริงคือความสงบสุขทั้งกายและใจนั่นเอง

คำสำคัญ : บทบาทการเชื่อมโยงภูมิภาค, พระสิริมังคลาจารย์

Abstract

The purposes of the research were; 1) To study concepts and identities of Phra Sirimankalajarn; 2) To study the role of cultural route connection of Phra Sirimankalajarn and 3) To analyze the relatives influence and works that affected educations, Buddhist propagation and the cultural connection and Buddhist networks making of Phra Sirimankalajarn. This study was a qualitative research by used both document and in-depth interview research. The in-depth interview was used with the 10 subjects (monks, Phrae, Nan, and Chiang Mai population).

The results were found as follow:

The old name of Phra Sirimankalajarn was “Sri Ping Meung”. He was born in Chiang Mai province and ordained when he was 13 years old. After he had ordained, he studied in Phra Bhudvira school. After that, he had come back to Chiang Mai and he was named as Phra Sirimankalajarn and he was the abbot of Jet Yod temple and Suan Dok temple. He passed away between B.E. 2068 and B.E.2078 which was the reign of Pra Meung Ketkao. He wrote 4 Buddhist scriptures; Vetsantorntiepnee, Jakkavantiepnee, Sankayhapoksokdeekha and Mankarattiepanee with the Buddhist concept; 1. The concept of success in Dharma of the Budda 2. The concept of contemporary Buddhist experts 3. The concept of Buddhist inheritance. The important identities were; 1. literature identity 2. Solitude identity and 3. knowledge seeking identity. From the mentioned identities, Phra Sirimankalajarn was considered to be the Lanna expert and his valuable works were considered to be useful in Buddhism nowadays.

His literature was considered to be the important role in preserving Buddhism, especially, in education. His scriptures, which were considered to be the medium in order to connect the cultural and educational ways and also the Buddhist propagation, were accepted worldwide. It had also translated from Phali to Lanna language and to Thai language. This works had showed the cultural connection and the propagation of Phra Sirimankalajarn.

His literature had played influential role the Education, Buddhist propagation and the cultural connection and Buddhist networks making, especially, in the Education aspect. Nowadays, his work is Mankalatheppanee is brought to be the Phali curriculum in the highest level of Buddhist dhamma 4,5,7. Moreover, his works is translated in many languages. At present time, his works, especially, Phra Vetsandorntheppanee and Mankalathepanee are considered to be the basis of Thai culture, especially in Lanna. Lanna people believe that if they listen to 13 Mahachat sermons, they will be birth in the period of Phra Sri Areeya Methai period. Also, Mankalathepanee proposes the way of being good person through Buddhism. Therefore, his works are not only the Buddhist propagation but also the way of living in order to achieve the real goal, that are the peace both mind and body keeping.

Keywords : Roles in connecting regions**,** PhraSirimunghalaJara

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระพุทธศาสนาเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาสังคมไทยมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะในมิติที่เกี่ยวข้องกับสังคมและวัฒนธรรมที่มีความเชื่อมโยงกันอย่างสนิท อันเป็นภาพสะท้อนให้ทราบโดยทั่วกันว่าเมื่อพูดถึงสังคมไทยย่อมเห็นภาพของพระพุทธศาสนาที่ซ่อนเร้นอยู่ในวิถีชีวิตและจิตวิญญาณของประชาชนนั่นเอง ตามที่ปรากฏในข้อความตอนหนึ่งว่า... ความโชคดีที่เป็นเหตุการณ์ให้เราได้ระลึกอยู่เสมออีกประการหนึ่งคือ การได้เกิดเป็นคนไทย มีชีวิตบนผืนแผ่นดินไทยมีทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์มีขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมที่งดงามโดยอาศัยรากฐานทางพระพุทธศาสนาเป็นสำคัญและมีการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข อาจจะกล่าวได้ว่า การที่เราได้เกิดเป็นคนไทยและอาศัยอยู่บนผืนแผ่นดินไทยนั้น อยู่ในหลักแห่งความเจริญที่ประกอบด้วย ปฏิรูปเทสวาโส (อยู่ในภูมิประเทศอันสมควร) ปุพเพกตปุญญตา (การได้สั่งสมคุณงามความดีไว้ในปางก่อน) และอัตตสัมมาปณิธิ (การตั้งตนไว้ชอบด้วยความดี)[๕]

ในทำนองเดียวกันเมื่อกล่าวถึงพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นสถาบันหลักของสังคมไทยซึ่งเป็นจุดศูนย์รวมจิตใจให้เป็นหนึ่งเดียวไว้ได้นั้น ศาสนบุคคลซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการขับเคลื่อนหลักธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ให้สามารถเข้าถึงศรัทธาคือความเชื่อและปสาทะคือความเลื่อมใสเป็นเบื้องต้นนำไปสู่การปฏิบัติจนเป็นผล(ปฏิเวธ)คือความสุข สงบ และร่มเย็นตามธัมมานุธัมมปฏิบัตินั้น ถึงแม้กาลเวลาจะหมุนเวียนเปลี่ยนผ่านอันส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ทำให้วิถีชีวิตของคนในสังคมทุกแห่งต้องต่อสู้ดิ้นรนขวนขวายและปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงภายในกระแสของโลกาภิวัตน์ดังที่ทราบโดยทั่วไปเมื่อกล่าวในภาพรวมจึงนับได้ว่าพระพุทธศาสนามีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของคนส่วนใหญ่ในสังคมไทยมาเป็นเวลาที่ช้านาน

เมื่อกล่าวถึงบทบาทและหน้าที่ของพระภิกษุสงฆ์ที่มีต่อศาสนจักร และอาณาจักรนับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน สืบเนื่องมาจากการน้อมรับในหลักการที่พระพุทธองค์ทรงตรัสไว้ในสมัยพุทธกาล แก่พระสาวกทั้งหลายก่อนแยกย้ายกันไปประกาศหลักธรรมคำสอนว่า “ภิกษุทั้งหลายเราตถาคตพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวงทั้งที่เป็นของทิพย์และของมนุษย์แม้เธอทั้งหลายก็พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวงทั้งที่เป็นของทิพย์และของมนุษย์เช่นกันเธอทั้งหลายจงจาริกไปเพื่อประโยชน์และความสุขแก่คนหมู่มากเพื่ออนุเคราะห์โลกเพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ขอจงอย่าได้ไปรวมทางเดียวกันสองรูปจงแสดงธรรมงาม

---

[๕] รวีโรจน์ ศรีคำภา, **พุทธธรรมนำชีวิต**, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘), หน้า ๗๑ - ๗๒.

ในเบื้องต้นงามในท่ามกลางงามในที่สุดจงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถทั้งพยัญชนะครบบริสุทธิ์บริบูรณ์สัตว์ทั้งหลายจำพวกที่มีธุลีคือกิเลสในจักษุน้อยมีอยู่เพราะไม่ได้ฟังธรรมย่อมเสื่อมผู้รู้ทั่วถึงธรรมจักมีดูก่อนภิกษุทั้งหลายแม้เราก็จักไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคมเพื่อแสดงธรรม”[๖]

จากโอวาทที่น้อมมากล่าวไว้ในเบื้องต้นนี้ เพื่อแสดงให้เห็นถึงหลักการที่พระเถระในอดีตได้ยึดถือและปฏิบัติสืบต่อกันมา เพื่อสนองนโยบายและช่วยเผยแพร่หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาให้เจริญมั่นคงอยู่คู่กับสังคมไทยมาตามลำดับ“จนกระทั่งพระพุทธศาสนาลังกาวงศ์เข้าสู่ล้านนา ในรัชสมัยของพญากือนา กษัตริย์ลำดับที่ ๖ ครองราชย์ พ.ศ. ๑๘๙๘ - ๑๙๒๘ ทรงเป็นโอรสของพญาผายู พระองค์ทรงเป็นธรรมนิกราช ในสมัยนั้นบ้านเมืองร่มเย็นเป็นสุข ต่อมาพระองค์ได้สดับกิตติคุณของพระอุทุมพรบุพผาสวามี ผู้เป็นพระลังกาแต่มาจำพรรษาที่เมืองนครพัน (เมาะตะมะ ประเทศพม่า) ท่านมาเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่นั่น พระเจ้ากือนาจึงส่งทูตไปอาราธนาท่านมาเชียงใหม่ แต่ท่านกลับส่งหลานชายคือพระอานันทะเถระ และคณะสงฆ์จำนวนหนึ่งมาแทน”[๗]

ตามร่องรอยทางประวัติศาสตร์ของพระพุทธศาสนาในล้านนา ทำให้ทราบความเป็นมาของพัฒนาการทางพระพุทธศาสนาจากสมัยหริภุญชัย สู่ยุคพุทธศาสนาแบบลังกาเก่าในสมัยของพญากือนาและต่อมา ได้เข้าสู่ยุคพระพุทธศาสนาลังกาใหม่ พระสงฆ์ในล้านนาได้เดินทางไปศึกษาพระพุทธศาสนาในประเทศศรีลังกา จึงทำให้พระสงฆ์ในล้านนามีความรู้ ความชำนาญในภาษามาคธหรือภาษาบาลี อีกทั้งในสมัยของพระเจ้าติโลกราชได้มีการสังคายนาครั้งที่ ๘ ที่วัดมหาโพธาราม (วัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง) จากหลักฐานที่ได้กล่าวมาทั้งหมดซึ่งเป็นหลักฐานทางโบราณคดีให้เราได้รับทราบความเป็นมาของพระพุทธศาสนาผ่านสถาปัตยกรรม ปติมากรรม จิตรกรรม วรรณกรรมและหลักฐานจากแหล่งข้อมูลอื่น ๆ โดยเฉพาะหลักฐานจากงานวรรณกรรมของพระนักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาในล้านนากลายมาเป็นหลักฐานที่สำคัญที่ทำให้พวกเราชาวพุทธได้รับทราบข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับสังคม ศาสนา วัฒนธรรม วิถีชีวิต การเมืองการปกครอง ของผู้คนในล้านนาในแต่ยุคได้เป็นอย่างดียิ่ง

มูลเหตุที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองในล้านนา ก็คือได้มีการประชุมทำสังคายนาพระไตรปิฎกขึ้น การทำสังคายนาในครั้งนี้ถ้านับตั้งแต่ครั้งพุทธกาลแล้วก็ถือได้ว่าเป็นครั้งที่ ๘ ที่วัดมหาโพธาราม (วัดเจดีย์เจ็ดยอด) ในปัจจุบัน เมื่อปี พ.ศ.๒๐๒๐

---

[๖] วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐

[๗] พระราชธรรมนิเทศ (ระบบ ฐิตญาโณ), **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา,** (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๓๘๖ – ๓๘๗.

ในครั้งนั้นได้มีการอาราธนาพระมหาเถรผู้เชี่ยวชาญในพระไตรปิฎกจำนวนหลายรูป โดยมีพระธัมมทินมหาเถระเป็นประธานฝ่ายสงฆ์ ได้รับพระบรมราชูปถัมภกจากพระเจ้าติโลกราชใช้เวลาทำสังคายนา ๑ ปี จึงสำเร็จ[๘]

การทำสังคายนาในครั้งนี้นับว่า สำคัญมากในพระพุทธศาสนาของล้านนา ที่ทำให้พระสงฆ์ในล้านนาได้นำเอาหลักธรรมต่าง ๆ ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกนั้นมาแปลเป็นภาษาล้านนา เพื่อให้ชาวล้านนาได้ศึกษาและนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข ไม่ว่าจะเป็นคัมภีร์หรือวรรณกรรมต่าง ๆ ที่พระสงฆ์ในล้านนาได้รจนาขึ้น ทั้งที่เป็นภาษาล้านนาและภาษาไทย เช่น พระสิริมังคลาจารย์ แต่งคัมภีร์เรื่อง มังคลัตถทีปนี จักวาฬทีปนี เวสสันตรทีปนี สังขยาปกาสกฏีกา และพระโพธิรังสี แต่งคัมภีร์เรื่อง จามเทวีวงศ์ สิหิงคนิทาน พระรตนปัญญาเถร เป็นผู้แต่งคัมภีร์ชินกาลมาลีปกรณ์ พระนันทาจารย์ เป็นผู้แต่ง คัมภีร์สารัตถทีปนี นอกจากนี้ ยังมีบทสวดมนต์ชนิดต่าง ๆ อีกหลายบท เช่น บทสวดพาหุง ซึ่งเรียกว่า บทถวายพรพระ พระชาวล้านนาเป็นผู้นำมาสวด บางเรื่องแปลเป็นภาษาต่าง ๆ เช่น เป็นภาษาไทยบ้าง ลังกาบ้าง ภาษาอังกฤษบ้าง[๙]

ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงใคร่ศึกษา ประวัติ ผลงาน อิทธิพลและเส้นทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสิริมังคลาจารย์ ซึ่งเป็นที่ยอมรับและได้รับการยกย่องจากนักวิชาการด้านพระพุทธศาสนาทั้งหลายว่าเป็นนักปราชญ์แห่งล้านนา ตามเส้นทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของท่าน โดยผ่านทางคัมภีร์ วรรณกรรม วัฒนธรรมและวิถีชีวิต ตลอดจนข้อวัตรปฏิบัติของท่าน เพื่อเสนอเป็นแบบอย่างแก่สาธารณชนด้วยกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ อันจะส่งผลให้เกิดความเข้มแข็งทางด้านศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนทั้งในประเทศและต่างประเทศ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาทั้งในเชิงประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์สืบต่อไป

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อศึกษาแนวคิดและวิถีอัตลักษณ์ของพระสิริมังคลาจารย์

๒. เพื่อศึกษาบทบาทการเชื่อมโยงเส้นทางวัฒนธรรมของพระสิริมังคลาจารย์

๓. เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์และผลงานที่มีอิทธิพลต่อการศึกษา การเผยแผ่การสร้างเครือข่ายและวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาของพระสิริมังคลาจารย์

---

[๘] แสง จันทร์งาม, **ศาสนาในล้านนาไทย**,**พุทธศาสนาในล้านนาไทย,** (เชียงใหม่: ทิพย์เนตรการพิมพ์, ๒๕๒๓), หน้า ๗๕-๗๘.

[๙] กรมการศาสนา,**ประวัติพระพุทธศาสนาแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี**, (กรุงเทพฯ : กรมการศาสนา, ๒๕๒๕), หน้า ๔๗.

ขอบเขตการวิจัย

๑. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ที่เกิดจากการศึกษาเอกสารตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประกอบกับการลงพื้นที่เก็บข้อมูลสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ และได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับชีวประวัติและผลงานด้านวรรณกรรมของพระสิริมังคลาจารย์ เพื่อนำข้อมูลมาทำการวิเคราะห์ถึง แนวคิดวิถีอัตลักษณ์และบทบาทการเชื่อมโยงวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาของพระสิริมังคลาจารย์

นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

๑. บทบาท หมายถึง การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสิริมังคลาจารย์ในล้านนา

๒. การเชื่อมโยง หมายถึง อาณาบริเวณพื้นที่ของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสิริมังคลาจารย์ ในการเดินทางจากจุดหนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่ง

๓. การเผยแผ่พระพุทธศาสนา หมายถึง การปฏิบัติศาสนกิจของพระสิริมังคลาจารย์ในการนำหลักคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนาเผยแผ่ผ่านทางวรรณกรรมต่าง ๆ ให้อนุชนคนรุ่นหลังได้ศึกษาเรียนรู้สืบมา

๔. พระสิริมังคลาจารย์ หมายถึง พระเถระรูปหนึ่งซึ่งเป็นชาวเชียงใหม่ที่มีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในล้านนา มีชีวิตอยู่ในราว พ.ศ.๒๐๒๐-๒๑๐๐ ประจำอยู่ที่วัดสวนขวัญ (วัดตำหนักในปัจจุบัน)

วิธีการวิจัย

๑. รูปแบบการวิจัย

การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Quantitative research) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการเชิงเอกสาร (Documentary Research) และสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interviews) ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการดำเนินวิจัยไว้ดังนี้

๒. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informant)

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ พระสังฆาธิการ นักการศึกษา จำนวน ๘ จังหวัด โดยใช้กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ซึ่งได้มาด้วยวิธีสุ่มอย่างง่าย (Random Sampling) จำนวน ๓ จังหวัด ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดน่าน และแพร่ รวมจำนวน ๑๐ รูป/คน

๓.เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การดำเนินการวิจัยดังกล่าว ผู้วิจัยเน้นการศึกษาจากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารงานวิจัย ซึ่งเป็นแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์สังเคราะห์ข้อมูลเน้นวิธีการแสวงหาความรู้ตามแนวทางการเชื่อมโยงเส้นทางบุญสู่เส้นทางธรรมของพระสิริมังคลาจารย์โดยใช้เครื่องมือที่สำคัญ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์

๔.การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัย ได้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ

๑.รวบรวมข้อมูลจากการศึกษาภาคเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.การเก็บข้อมูลเชิงพื้นที่ เช่น ประวัติศาสตร์ ลักษณะทางสังคม ภูมิศาสตร์ โดยลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อทำการสัมภาษณ์ พระสังฆาธิการ และนักการศึกษาจำนวน ๑๐ รูป/คน เพื่อนำมาวิเคราะห์

๕.วิธีวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูลทั้งในเชิงเอกสาร ข้อมูลเชิงประจักษ์ และการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

๑. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ มุ่งเน้นการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการสรุปสาระสำคัญด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้ เกี่ยวกับแนวคิดวิถีอัตลักษณ์และบทบาทการเชื่อมโยงเครือข่ายวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาของพระสิริมังคลาจารย์

๒. นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเอกสารและการสัมภาษณ์ มาทำการวิเคราะห์อิทธิพลและความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับการศึกษา การเผยแผ่และการสร้างเครือข่ายวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาของพระสิริมังคลาจารย์

ผลการวิจัย

๑. แนวคิดและวิถีอัตลักษณ์ของพระสิริมังคลาจารย์

จากการที่ศึกษาเอกสารหลักฐานเกี่ยวกับประวัติของพระสิริมังคลาจารย์ พบว่า พระสิริมังคลาจารย์ เป็นพระเถระที่มีชีวิตอยู่ในยุคสมัยของพระเจ้าติโลกราช พระยอดเชียงราย และพระเมืองแก้ว ซึ่งอยู่ในระหว่าง พ.ศ.๑๙๘๕-๒๐๘๑ ท่านได้บรรพชาเป็นสามเณร เมื่ออายุได้ ๑๓ ขวบ และได้เดินทางไปศึกษาภาษาบาลีและพระไตรปิฎก ณ สำนักของพระพุทธวีระ ประเทศลังกาทวีป แล้วกลับมาช่วยเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมล้านนา จนเป็นที่ประจักษ์

แก่พุทธศาสนิกชน และ พระเมืองแก้วได้แต่งตั้งให้ท่านเป็นเจ้าอาวาสวัดเจ็ดยอด และวัดสวนดอก ในขณะเดียวกันท่านก็ได้รจนาวรรณกรรมและคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาให้ปรากฏจำนวน ๔ เรื่อง ประกอบไปด้วย เวสสันตรทีปนี จักรวาลทีปนี สังขยาปกาสกฎีกา และมังคลัตถทีปนี หลังจากท่านรจนาคัมภีร์มังคลัตถทีปนี โดยมีแนวคิดที่สำคัญในการรจนาคัมภีร์ คือ ความปรารถนาที่จะบรรลุธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ประกอบกับได้รับแนวคิดจากนักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาร่วมยุค และแนวคิดในสืบทอดพระพุทธศาสนา โดยมีวิถีอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของท่าน คือ อัตลักษณ์ด้านการแต่งวรรณกรรม ด้านความสันโดษ และด้านการใฝ่รู้ใฝ่เรียน ท่านได้มรณภาพลง เมื่อ พ.ศ.๒๐๖๘ – ๒๐๗๘ ณ วัดสวดดอก รวมสิริอายุของท่านได้ ๔๗ ปี

๒. ผลงานด้านวรรณกรรมของพระสิริมังคลาจารย์

ผลงานด้านวรรณกรรมและคัมภีร์ของพระสิริมังคลาจารย์ ปรากฏอยู่ ๔ เรื่อง ประกอบไปด้วย เวสสันตรทีปนี จักกวาฬทีปนี สังขยาปกาสกฎีกา และมังคลัตถทีปนี ซึ่งแต่ละเรื่องนั้นได้ บ่งบอกถึงความรู้ความสามารถ ด้านอัจฉริยะภาพในเรื่องของการใช้ภาษาบาลี ประกอบกับการนำหลักฐานทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในพระไตรปิฎกมาอธิบายได้อย่างงดงาม เป็นการแต่งที่มีโครงสร้างสมบูรณ์แบบตามลักษณะคัมภีร์บาลีลายลักษณ์ คือ ขึ้นต้นด้วยปณามคาถา เรียกกันง่าย ๆ ว่า คาถาไหว้ครู ซึ่งตามปกติ พระอาจารย์ผู้แต่งคัมภีร์ภาษาบาลี เช่น อรรถกถา ฎีกา ถือเป็นธรรมเนียมที่เรียบเรียงไว้เป็นเบื้องต้น ประกอบด้วยคำสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย บอกความมุ่งหมายในการแต่งอ้างถึงบุคคลที่เกี่ยวข้อง แล้วนำหลักธรรมหรือธรรมบทมาวางไว้เป็นกรอบในการอธิบาย เมื่อเห็นคำใดมีความหมายไม่ชัดเจน ควรแก่การอธิบายขยายเนื้อหาเพิ่มเติม ก็จะหยิบยกคำนั้นขึ้นอธิบาย พร้อมทั้งอ้างข้อมูลที่มาจากอรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา เพื่อให้ความสมบูรณ์ของเนื้อหาครบถ้วน

๓. แนวคิดและวิถีอัตลักษณ์ของพระสิริมังคลาจารย์

พระสิริมังคลาจารย์ ถือว่าเป็นพระมหาเถระที่มีจริยาวัตรที่ควรแก่การเคารพกราบไหว้ได้อย่างสนิทใจ จากชีวประวัติประกอบกับผลงานด้านวรรณกรรมของท่าน แสดงให้เห็นถึงแนวคิดและวิถีอัตลักษณ์ความเป็นตัวตนของท่านได้อย่างชัดเจน จากการศึกษาวิจัยพอสรุปได้ดังนี้

๓.๑ แนวคิดและวิถีอัตลักษณ์ด้านการศึกษา

พระสิริมังคลาจารย์ ถือเป็นพระเถระรูปหนึ่ง ที่มีคุณูปการต่อพระศาสนา ท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถแตกฉานทั้งในภาษาบาลี และพระไตรปิฎก ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนา ทำให้ท่านมีแนวคิดที่จะบรรลุธรรมของพระสัมมา-

สัมพุทธเจ้า อันเป็นเป้าหมายสูงสุดในทางพระพุทธศาสนา ท่านจึงได้บรรพชาและอุปสมบท แล้วเดินทางไปศึกษาในสำนักของพระพุทธวีระ ณ ประเทศศรีลังกา เมื่อสำเร็จการศึกษาแล้ว ท่านได้เดินทางกลับมายังเมืองเชียงใหม่ ประกอบกับยุคสมัยนั้น มีพระเถรอีกจำนวนมากที่แตกฉานในภาษาบาลีและพระไตรปิฎก เช่น พระโพธิรังสี และพระญาณกิตติเถระ ซึ่งได้ทำการสังคายนาในดินแดนล้านนาให้สำเร็จได้ นอกจากนี้ท่านยังมีแนวคิดที่จะสืบทอดพระพุทธศาสนาให้มีอายุครบ ๕,๐๐๐ พระวสา โดยการรจนาวรรณกรรมและคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาขึ้น จำนวน ๔ เรื่อง คือ เวสสันตรทีปนี จักกวาฬทีปนี สังขยาปกาสฎีกา และมังคลัตถทีปนี

๓.๒ แนวคิดและวิถีอัตลักษณ์ด้านการเผยแผ่

พระสิริมังคลาจารย์ถือเป็นนักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาที่มีความแตกฉานในบาลี ดังจะเห็นได้จากการรจนาผลงานของท่าน จะใช้ภาษาบาลีในการรจนา เป็นการแสดงให้เห็นถึงแนวคิดที่ต้องการรักษาไว้ซึ่งพุทธวจนะ การที่ท่านรจนาคัมภีร์ เวสสันตรทีปนี จักกวาฬทีปนี สังขยาปกาสฎีกา และมังคลัตถทีปนี ต้องการที่จะให้ผลงานเหล่านี้เป็นประโยชน์ต่ออนุชนรุ่นหลัง วรรณกรรมทั้ง ๔ เรื่อง ท่านใช้เวลาในการรจนาเพียง ๗ ปีเท่านั้น แต่เต็มไปด้วยคุณภาพและมีความละเอียดรอบคอบในการรจนา ทั้งนี้เป็นการแสดงให้เห็นถึงความตั้งใจจริงที่จะเป็นการเผยแผ่และรักษาพระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่ตามพุทธพจน์ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั่นเอง

๓.๓ แนวคิดและวิถีอัตลักษณ์ด้านความสันโดษ

พระสิริมังคลาจารย์ แนวคิดและวิถีอัตลักษณ์ที่โดดเด่น อีกประการหนึ่ง นั่นก็คือด้านความสันโดษ จากประวัติที่ปรากฏว่าด้วยการรจนาวรรณกรรมและคัมภีร์ ท่านได้คำนึงถึงภูมิประเทศที่มีความสัปปายะเงียบและสงบในการแต่งหนังสือ ซึ่งท่านได้ไปแต่งคัมภีร์ที่วัดสวนขวัญ ที่มีความห่างไกลจากตัวเมืองออกไป ทางทิศใต้ ๔ กิโลกเมตร ผลงานและหลักฐานที่ปรากฏสอดคล้องกัน ก็คือ วรรณกรรมเรื่อง เวสสันตรทีปนี จักกวาฬทีปนี และสังขยาปกาสกฎีกา เป็นผลงานที่เกิดจากสถานที่นี้ทั้งสิ้น แสดงให้เห็นถึงความสันโดษและเรียบง่ายในการดำเนินชีวิตของท่านได้เป็นอย่างดี

๓.๔ แนวคิดและวิถีอัตลักษณ์ด้านการใฝ่รู้ใฝ่เรียน

การที่พระสิริมังคลาจารย์สามารถรจนาวรรณกรรมที่สำคัญทางพระพุทธศาสนามากถึง ๔ เรื่อง คือ เวสสันตรทีปนี จักกวาฬทีปนี สังขยาปกาสกฎีกา และมังคลัตถทีปนี เกิดจากการใฝ่รู้ใฝ่เรียนของท่าน เพราะการที่จะแต่งคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาได้นั้น ผู้แต่งจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถและเข้าถึงหลักการทางพระพุทธศาสนาอย่างมาก จึงจะสามารถสร้างสรรค์ผลงานขึ้นมาได้ โดยเฉพาะผลงานที่เป็นวรรณกรรมภาษาบาลีอย่างเวสสันตรทีปนี

จักวาฬทีปนี สังขยาปกาสกฎีกา และมังคลัตถทีปนี แสดงให้เห็นถึงความรู้ความสามารถในการใช้ภาษาบาลี เกิดจากความใฝ่รู้ใฝ่เรียน ที่ท่านเดินทางไปศึกษาในสิงหลนิกาย ณ ลังกาทวีป ในสมัยพระเจ้าสามฝั่งแกน ส่งผลให้ท่านมีความสามารถในการรจนาวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาจนเป็นที่ยอมรับทั้งในอดีตตลอดจนถึงปัจจุบัน

๔. บทบาทการเชื่อมโยงเส้นทางวัฒนธรรมของพระสิริมังคลาจารย์

๔.๑ บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสิริมังคลาจารย์

พระสิริมังคลาจารย์ เป็นพระเถระรูปหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยผ่านทางวรรณกรรมและคัมภีร์ท่านรจนาขึ้น ทำให้พระพุทธศาสนามีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับความเจริญรุ่งเรืองในสังคมล้านนา ดังนี้ ๑) พ.ศ.๒๐๖๐ พระสิริมังคลาจารย์ ได้รจนาวรรณกรรม เรื่อง เวสสันตรทีปนี เป็นคัมภีร์อธิบายเวสสันดรชาดกในขุททกนิกาย พระสุตตันตปิฎก เป็นวรรณกรรมเรื่องแรกของท่าน ที่แต่งขึ้นเมื่อ พ.ศ.๒๐๖๐ ในรัชกาลพระเมืองแก้ว ขณะที่พักอยู่วัดสวนขวัญ เป็นคัมภีร์ที่มีเนื้อหายาวบั้นต้นมี ๔๐ ผูก บั้นปลาย ๑๐ ผูก รวมทั้งสิ้นมี ๑๓ กัณฑ์ ๒) พ.ศ.๒๐๖๓ รจนาวรรณกรรม เรื่อง จักรวาลทีปนี หรือ (จักกวาฬทีปนี) เป็นคัมภีร์ที่แพร่หลายในแวดวงวรรณกรรม หลังจากที่พระสิริมังคลาจารย์รจนาสำเร็จเพียง ๑๘ ปี คัมภีร์ฉบับนี้พบที่วัดบุปผาราม อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ฉบับวัดสูงเม่น อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่ ที่ครูบากัญจนอรัญญวาสีจารคัดลอกไว้เมื่อ พ.ศ.๒๓๗๖ ฉบับวัดช้างคำวรมหาวิหาร ที่จารไว้เมื่อ พ.ศ.๒๔๑๒ ไมโครฟิล์มที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และ “มูลนิธิแห่งสภาวิจัยแห่งประเทศเยอรมันตะวันตก” ก็ได้ถ่ายลงไมโครฟิล์มไปไว้ที่ประเทศเยอรมันด้วย และยังมีฉบับที่จารึกไว้ในใบลานเป็นตัวอักษรขอม เป็นของหอสมุดแห่งชาติจำนวน ๑๓ ฉบับ และเป็นของวัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพมหานคร ๒ คัมภีร์ ๓) พ.ศ.๒๐๖๓ รจนาวรรณกรรม เรื่อง ฎีกาสังขยาปกาสกะ หรือสังขยาปกาสกฎีกา เป็นหนังสืออธิบายพระคัมภีร์ “สังขยาปกาสก” ที่พระญาณวิลาสเถระ ภิกษุชาวเชียงแสนรจนาไว้ในปี พ.ศ.๒๐๕๙ เป็นคาถา ๗๓ คาถา โดยพระสิริมังคลาจารย์ ได้แต่งคัมภีร์นี้ในปี พ.ศ.๒๐๖๓ ว่าด้วยเรื่องราวเกี่ยวกับการนับเวลา เครื่องชั่งตวง น้ำหนัก ระยะทาง ฤดูกาล และการใช้เงินตรา ที่เกี่ยวเนื่องทางพระพุทธศาสนา โดยท่านได้รจนาเป็นร้อยแก้ว เพื่ออธิบายขยายความให้เข้าใจง่ายขึ้น ๔) พ.ศ.๒๐๖๗ รจนาวรรณกรรม เรื่อง มังคลัตถทีปนี เป็นคัมภีร์ที่อธิบายถวายในมงคลสูตร ซึ่งเป็นสูตรหนึ่งในขุททกนิกายปาฐะและสุตตนิบาต สุตตันตปิฎก เป็นสูตรที่แสดงการปฏิบัติอันเป็นมงคล ๓๘ ประการ เช่น การไม่คบคนพาล การคบบัณฑิต การบูชาคนที่ควรบูชา การบำรุงเลี้ยงบิดามารดา การสงเคราะห์ช่วยเหลือบุตรภรรยา และญาติพี่น้อง การประพฤติปฏิบัติธรรม ท่านได้อธิบายความหมายของพระสูตรนี้ได้อย่างละเอียด และ อ้างอิงหลักไวยากรณ์อย่าง

ถูกต้อง พร้อมกับนำเรื่องราวต่าง ๆ จากชาดกอรรถกถาธรรมบท มากกว่า ๙๐ คัมภีร์มาอธิบายประกอบ ทำให้มังคลัตถทีปนี เป็นที่แพร่หลายมากที่สุดในบรรดาผลงานทั้งหมดของท่าน

๔.๒ การเชื่อมโยงเส้นทางวัฒนธรรมของพระสิริมังคลาจารย์

การเชื่อมโยงเส้นทางวัฒนธรรมของพระสิริมังคลาจารย์ ระหว่าง พ.ศ.๑๘๙๘ ถึง พ.ศ.๒๐๖๘ พระสิริมังคลาจารย์ ได้ปฏิบัติหน้าที่ด้วยการเชื่อมโยงเส้นทางวัฒนธรรมผ่านการศึกษา ภาษาวรรณกรรมและคัมภีร์ โดยเริ่มต้นจากเมืองเชียงใหม่ ไปศึกษาภาษายังดินแดนลังกาทวีป กับพระพุทธวีระ จากนั้นนำวัฒนธรรมด้านภาษากลับมายังเมืองเชียงใหม่ ดินแดนแห่งล้านนา จนกระทั่งท่านรจนาวรรณกรรมและคัมภีร์ขึ้น จำนวน ๔ เรื่อง คือ เวสสันตารทีปนี, จักรวาลทีปนี, สังขยาปกาสกะ หรือสังขยาปกาสกฎีกา, และมังคาลัตถทีปนีขึ้น ซึ่งวรรณกรรมและคัมภีร์ดังกล่าวเปรียบเสมือนเป็นการเชื่อมโยงเส้นทางวัฒนธรรมไปยังแว่นแคว้น-นครรัฐต่าง ๆ โดยมีเมืองเชียงใหม่เป็นศูนย์กลางของการศึกษา และเชื่อมโยงไปยังเมืองแพร่ เมืองน่าน กรุงศรีอยุธยา เชียงตุง เมืองนาย เมืองยอง และสิบสอบปันนา ซึ่งแว่นแคว้น-นครรัฐ เหล่านี้ตกอยู่ภายใต้การปกครองของเชียงใหม่ สิ่งหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงหลักฐานของการเชื่อมโยงเส้นทางวัฒนธรรม ก็คือ วิถีชีวิตและประเพณีวัฒนธรรมเกี่ยวกับการเทศน์มหาชาติ ที่ถูกสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

๕. วิเคราะห์อิทธิพลความสัมพันธ์และผลงานที่มีต่อการศึกษา การเผยแผ่ การสร้างเครือข่ายและวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาของพระสิริมังคลาจารย์

๕.๑ อิทธิพลความสัมพันธ์และผลงานของพระสิริมังคลาจารย์ที่มีต่อการศึกษา

พระสิริมังคลาจารย์ ถือเป็นพระมหาเถระรูปหนึ่งที่มีบทบาทและอิทธิพลต่อการศึกษามากนับตั้งแต่อดีตตราบจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผลงานด้านวรรณกรรมที่ท่านได้รจนาเอาไว้ นับตั้งแต่ พ.ศ.๒๐๖๐ – ๒๐๖๗ โดยประมาณ ประกอบไปด้วย วรรณกรรมเรื่องเวสสันตรทีปนี จักกวาฬทีปนี สังขยาปกาสฎีกา และมังคลัตถทีปนี ซึ่งเป็นวรรณกรรมที่ทรงคุณค่าแก่การศึกษา นับตั้งแต่อดีตตลอดจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะคัมภีร์มังคลัตถทีปนี ที่ถูกกล่าวขานและถูกนำมาอ้างอิงมากที่สุด นอกจากนี้ ยังเป็นหนึ่งในหลักสูตรของการศึกษาแผนกบาลี ที่พระภิกษุ-สามเณร ที่ศึกษาเปรียญธรรมประโยค ที่ต้องผ่านการแปลไทยเป็นมคธและแปลมคธเป็นไทย มังคลัตถทีปนี เปรียบเสมือนเพชรน้ำเอกของวงการการศึกษาไม่เฉพาะในประเทศไทยเท่านั้น ปัจจุบันถูกนำไปตีพิมพ์และแปลเป็นภาษาต่าง ๆ เพื่อเป็นประโยชน์แก่การศึกษาสืบต่อไป

๕.๒ วิเคราะห์อิทธิพลความสัมพันธ์และผลงานของพระสิริมังคลาจารย์ที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

พระสิริมังคลาจารย์ เป็นพระเถระอีกรูปหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา หลักการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของท่านนั้น มีลักษณะที่แตกต่างไปจากพระเถระรูปอื่น เช่น ครูบากัญจนอรัญญวาสี ที่เดินทางไปยังประเทศต่าง ๆ เพื่อทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งต่างจากพระสิริมังคลาจารย์ตรงที่ พระสิริมังคลาจารย์นั้น เผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านทางวรรณกรรมและคัมภีร์ที่ท่านรจนา เป็นการนำเอาหลักการ วิธีการและแนวคิดทางพระพุทธศาสนามาอธิบาย ด้วยการเพิ่มเติมและขยายเนื้อหาให้กระชับและชัดเจนมากขึ้น เช่น วรรณกรรมเรื่อง เวสันตรทีปนี ที่สื่อถึงการสร้างบารมีด้วยการให้ทานของพระเวสสันดร เพื่อการบรรลุเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคตกาล เรื่อง จักรวาลทีปนี ว่าด้วยเรื่องราวในจักรวาลหรือโลกธาตุ พรรณนาถึงภูมิที่เกิดของสัตว์ทั้งหลาย อาหารของสัตว์ ภูเขา แม่น้ำ เทวดา อสูร และพรหม เรื่อง ฎีกาสังขยาปกาสกะ ว่าด้วยเรื่องการนับเวลา เครื่องชั่งตวง น้ำหนัก ระยะทาง ฤดูกาล และการใช้เงินตรา ที่เกี่ยวเนื่องทางพระพุทธศาสนา โดยท่านได้รจนาเป็นร้อยแก้ว เพื่ออธิบายขยายความให้เข้าใจง่ายขึ้น และเรื่อง มังคลัตถทีปนี เป็นวรรณกรรมเรื่องเอกที่นำชื่อเสียงเกียรติคุณมาสู่ท่าน เป็นสูตรที่ว่าด้วยการปฏิบัติอันเป็นมงคลแก่ชีวิต เช่น การไม่คบคนพาล การคบบัณฑิต การบูชาคนที่ควรบูชา การบำรุงเลี้ยงบิดามารดา การสงเคราะห์ช่วยเหลือบุตรภรรยา และญาติพี่น้อง การประพฤติปฏิบัติธรรม ทำให้วรรณกรรมและคัมภีร์เหล่านี้ ทรงไว้ซึ่งคุณประโยชน์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสืบต่อไปตราบจนถึงปัจจุบัน

๕.๓ อิทธิพลความสัมพันธ์และผลงานของพระสิริมังคลาจารย์ที่มีต่อการสร้างเครือข่ายและวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา

จากการศึกษาชีวประวัติของพระสิริมังคลาจารย์ พระเถระที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นปราชญ์แห่งล้านนา นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ท่านสร้างสรรค์วรรณกรรมและคัมภีร์อันทรงคุณค่า ฝากไว้เป็นมรดกทางปัญญาให้อยู่คู่กับพระพุทธศาสนา โดยผ่านวรรณกรรมและคัมภีร์ ทั้งเรื่องเวสสันตรทีปนี จักกวาฬทีปนี สังขยาปกาสกฎีกา และมังคลัตถทีปนี ซึ่งวรรณกรรมและคัมภีร์เหล่านี้ ไม่ปรากฏเฉพาะในล้านนา หรือประเทศไทยเท่านั้น แต่ยังขยายไปยังดินแดนอื่น ๆ อีกมากมายหลายสถานที่ เช่น เมืองแพร่ เมืองน่าน กรุงศรีอยุธยา เชียงตุง และสิบสองพันนา

ถือว่าเป็นการเชื่อมโยงเส้นทางวัฒนธรรม ที่ถูกถ่ายทอดโดยผ่านผลงานด้านวรรณกรรมและคัมภีร์ที่ท่านรจนา และเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวาง อีกทั้งผลงานหรือ

วรรณกรรมของท่าน ยังถือว่าเป็นต้นแบบของการศึกษาแผนกธรรมบาลี ในปัจจุบัน เพราะฉะนั้นลักษณะการสร้างเครือข่ายและการเชื่อมโยงเส้นทางวัฒนธรรมของพระสิริมังคลาจารย์ จึงมีลักษณะแตกต่างจากพระเถระรูปอื่น ๆ ที่มีลักษณะชัดเจนในการเดินทางไปสร้างผลงานในสถานที่ต่าง ๆ ทั้งในล้านนาและต่างประเทศ ดังนั้นการสร้างเครือข่ายและวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาของท่าน จึงเป็นการสร้างเครือข่ายในลักษณะของการศึกษาผ่านผลงาน โดยอาศัยความความสัมพันธ์ทางคติความเชื่อของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อพระพุทธศาสนาและการสร้างเครือข่ายทางการศึกษา ในยุคนั้น สิงหล หรือลังกา เปรียบเสมือนเมืองตักศิลาที่พระสงฆ์มักจะเดินทางไปศึกษา โดยเฉพาะภาษาบาลี เพราะถือเป็นดินแดนที่พระพุทธศาสนาได้กำเนิดขึ้น ภายหลังจากการสังคายนาครั้งที่ ๓ ก็มีการส่งสมณทูตคือ พระมหินทะเถระและคณะเดินทางไปเผยแผ่พระศาสนาในลังกา ทำให้พระพุทธศาสนาในลังกาเจริญรุ่งเรืองและมั่นคง ล้านนาเองก็ได้ส่งพระสงฆ์ไปศึกษาในลังกาด้วยเช่นกัน หนึ่งในนั้น ก็คือ พระสิริมังคลาจารย์ เพราะฉะนั้นการสร้างเครือข่ายของพระสิริมังคลาจารย์ นอกเหนือจากการสร้างเครือข่ายผ่านวรรณกรรมแล้ว ยังได้สร้างเครือข่ายผ่านทางการศึกษาด้วย จากปรากฏการณ์ดังกล่าวทำให้นามของ พระสิริมังคลาจารย์ ถูกจารึกเอาไว้เป็นประวัติศาสตร์และอนุสรณ์ให้อนุชนรุ่นหลังได้ศึกษาสืบต่อมา

ข้อเสนอแนะ

๑.ควรมีการศึกษา การมีส่วนร่วมในการสร้างเครือข่ายทางสังคมในองค์กรต่าง ๆ ทั้งศาสนจักรและอาณาจักร

๒.ควรมีการศึกษา วรรณกรรมเรื่องสังขยาปกาสฎีกาเพื่อทำการเปรียบเทียบมาตราวัดทางมิติพระพุทธศาสนากับมิติทางโลก

๓.ควรมีการศึกษา แนวทางการพัฒนาเครือข่ายและแนวทางการส่งเสริมการศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามพระสิริมังคลาจารย์

เอกสารอ้างอิง

กรมการศาสนา. **ประวัติพระพุทธศาสนาแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี**. กรุงเทพฯ : กรมการศาสนา, ๒๕๒๕.

พระราชธรรมนิเทศ (ระบบ ฐิตญาโณ). **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชิวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

รวีโรจน์ ศรีคำภา. **พุทธธรรมนำชีวิต**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

แสง จันทร์งาม. **ศาสนาในล้านนาไทย,พุทธศาสนาในล้านนาไทย**. เชียงใหม่ : ทิพย์เนตรการพิมพ์, ๒๕๒๓.